

РЕЦЕНЗИЯ

на представените трудове за участие в конкурс за академичната длъжност ПРОФЕСОР, в професионално направление (ПН) 2.2 История и археология, по научната специалност **История на държавата и правото** (История на българската държава и право и Обща история на държавата и правото), обявен от ЮЗУ „Неофит Рилски“ в ДВ., бр. 42/12.05.2020 г.

Рецензент: **проф. дн Калин Порожанов** – ЮЗУ

Кандидат: **доц. дн Костадин Паев** от ЮЗУ е единствен кандидат.

I.Кратки биографични данни за кандидата.

Костадин Паев завършва *История* във ВТУ през 1989 г. От 1995 г. е асистент по Методика на обучението по история в ЮЗУ, следващата 1996 става старши асистент, а през 1997 – гл. асистент. През 2001 г. защитава дисертация по Методика на обучението по история и получава образователната и научна степен **доктор**. През 2005 г. е избран за **доцент** и преподавател по *История на българската държава и право* в ЮЗУ. През 2018 г. защитава голям докторат в ИИИ при БАН и получава научната степен **доктор на науките**.

II.Характеристика на научната и научно-приложната продукция на кандидата. Кандидатът за професор представя следната научна продукция: 1 монография (№ 1), която е хабилитационния му труд за професурата; 1 книга, която е публикуване на големия докторат (№ 2); 1 статия, в издание, което е индексирано и реферирано в Web of Science (№ 3); 21 статии и доклади, в нереперирани издания (№ 4-24); 1 студия – в нереперирано списание (№ 25); 4 превода на исторически извори (№ 26-

29); 1 университетски учебник (№ 30) и 1 учебно пособие (№ 31). Академичната дейност на доц. К. Паев покрива и надхвърля изискванията на НАЦИД при кандидатстване за академичната длъжност *професор*.

Хабилитационният труд на доц. дн Костадин Паев за **професура** по научната специалност **История на държавата и правото** (История на българската държава и право и Обща история на държавата и правото), в ПН 2.2 История и археология *е озаглавен Държавата от древността до модерната епоха. Въпроси на теорията и историята*. Второ допълнено издание. Парадигма. София, 2020, 219 с. Трудът се състои от **Предговор/и** (с. 7-10); **Уводна част** (с.11-14); две глави: **I. Теоретични въпроси на държавата** с параграфи от № 1 до № 9, вкл. (с. 15-106), **II. Историческо възникване и развитие на държавата** с параграфи от № 10 до № 13 вкл. (с. 107-196); **Заключение** (с. 197-202); **Приложение – определения за държавата** (с. 203-210); **Литература** (с. 211-219).

В *Предговора* се аргументира обектът на изследване – държавата от Древността до наши дни, но не само от юридическа гледна точка, което е обичайният подход, но и от историческа. Това, в историографията почти не е правено, като в повечето случаи този въпрос се засяга косвено и свързано с теория на историята, а не със самата история. Така, авторът историк, който се занимава и с юридически аспекти на държавата, подхожда комплексно и междудисциплинно, в следствие на което се прилага и метод, довеждащ до нови определено **приносни** решения.

Многостранното изучаване на държавата (наместо увод) разглежда **основните съставни елементи на държавата – територия, население и власт**. При интерпретацията на тези елементи се налага да се ползват данните и на други науки като например география, демография, политология, социология, философия, право и история. Така, задължително се прилага комплексен интердисциплинарен подход, с което държавата се представя многогранно.

Част I. ТЕОРЕТИЧНИ ВЪПРОСИ НА ДЪРЖАВАТА.

§ 1. **Държавата като социална общност** показва, че отношенията между членовете на социалната общност *държава* се свързват с понятията *власт* и *господство*. Тук базисни са изследванията на Макс Вебер. Неговите постижения се доразвиват от други автори, вкл. и български. Така: „Държавата е социална общност, но напълно различна от общността на клана или племето: последните произтичат от спонтанното сдружаване на индивидите, докато държавата се формира в резултат на съзнателните действия на членовете на общността, тя е продукт на човешкия интелект, а не е дадена като природно явление... тя се явява културен феномен, феномен на човешката цивилизация. Реализацията на идеята за държавата е процес, при който една воля... придобива нова значимост и нов авторитет, става воля на държавата...”(с. 24). Подчертавам този **приносен извод**, който свързва реализацията на държавата като процес с цивилизацията, защото **няма държава без цивилизация и обратно**.

§ 2. **Политическа същност на държавата** разглежда социалната общност *държава* и като политически организирана общност, за която се прилагат понятията *власт*, *господство* и *политика*. К. Паев започва анализа на термина *политика* с Аристотел, който го въвежда в активна употреба през IV в. пр. Хр., за да представи състоящият се от свободни равноправни граждани елински полисен свят. Това разбиране на термина *политика* е в основата на съвременното.

„Първата крачка към създаването на нов тип власт е превръщането на човека в член на нова общност, измислена и изобретена от самия него... политическа общност, в която действа нов тип социална връзка – политическата връзка. На човека се придава ново качество – гражданин или поданик – свързан с останалите чрез система от взаимодействия на основата на общи права и задължения... В това си качество човек е член на политическото общество... По този начин се учредява политическата власт,

властта на цялото над неговата част, властта на центъра над периферията, властта на обществото над отделния гражданин...” (27 с.). Така **приносно** схваща К. Паев *политическото* в държавата.

§ 3. **Икономически основи на държавата** е информативен. Той започва с *А) Типология на държавата според социално-икономическите отношения*, където са разгледани *робовладелски, феодални, капиталистически и социалистически* икономики и завършва с *Б) Други характеристики на държавата според типа производство и равнището на икономическо развитие: индустриални и селскостопански* държави. Или това, което Световната банка използва *слаборазвити, нискосредноразвити, високосредноразвити, високоразвити* държави.

§ 4. **Държавата като юридическа категория.** „Разглеждането на държавата като юридическа личност е свързано с факта, че държавната общност притежава свои собствени интереси и цели, различни от интересите на нейните граждани. Държавата е правен субект, защото е носител на права, съответстващи на общия национален интерес, тъй като индивидуалните интереси си противоречат и не могат да бъдат сумирани” (47 с.). Този **приносен извод** има своята стойност в общия анализ на проблематиката, като авторът обективно определя, че юридическата категория държава осъществява правотворчески, изпълнително-разпоредителни, правозащитни, контролни функции.

§ 5. **Държавата, религиите и идеологиите.** „Корените на връзката между държавата и религията могат да се търсят в две направления: първо, от идеята за легитимиране на властта, и второ, от владетелската харизма.” (51 с.). В това авторово виждане има **приносен момент**, свързан с началото на отношенията държава – религия. „Религиите...са всъщност вид идеологии... през модерната епоха идеологиите заменят религиозните доктрини на Средновековието.” (56-57 с.) и още „Като теоретична канцепция идеологията е призвана да отстоява справедливостта в

обществото... Естествените фактори... са недостатъчни, за да обяснят развитието на държавата, без да се отчита ролята на идеологическите ценности...” (57 с.). Тези кратки пасажии очертават **приносното разбиране** на доц. дн Костадин Паев по проблематиката.

§ 6. **Определенията за държавата.** Авторът дава определения за държава от Цицерон до Любомир Владикин, но не казва какво мисли той самият по въпроса. И тук параграфът има информативен фон.

§ 7. **Наименованието „държава”** споменава термините *polis* (в Елада), *civitas*, *respublica* и *imperium* (в Рим), за да стигне до Н. Макиавели, който през XVI в. въвежда използвания и в съвремието *state* и производните му. **Значим принос** прави доц. дн К. Паев с използването на термина *държава* в българския език и право, тъй като се основава на четене и тълкуване на изворови документи от Българското Средновековие.

§ 8. **Класическите теории за държавата** е информативен и е поставен в текста за по-голяма пълнота. Новост, поради което е и **приносно** обосноваването виждане на автора за **легитимирането на държавата чрез историята.**

§ 9. **Съставни (конституитивни) елементи на държавата** са *територия, население, държавна власт.*

А. Държавна територия. „Определеността на територията позволява нова политическа идентификация на индивида – освен с името си..., той вече е жител на населеното място и поданик на държавата. Наличието на постоянна територия позволява на държаваната власт да контролира действията и поведението на населението, както и да регулира взаимоотношенията вътре в държавата и с останалите държави.” (84-85 с.). Този извод дава **приносна** характеристика на този елемент на държавата. Тук терминът *поданик* може да бъде допълнен и пояснен по-добре и от термина *гражданин*. **Приносно** е, че авторът включва и *географската характеристика на територията*, тъй като тя обуславя стопанството и

косвено влияе върху организацията, устройството, културата на държавата.

Б. Население на държавата. „Образуването на държавата води до промяна в социалната характеристика на нейното население – появява се категорията **народност**. Главното, което различава **народността** от **етноса**, е именно държавата, която налага ограниченост на територията и упражняването на върховна власт. Разграничението на **народността** от **нацията** се появява по-късно, през епохата на буржоазните революции.” (90 с.). Тази общоприета характеристика ситуира във времето еволюционно развитие на населението: *етнос, народност, нация*.

Ще приема това, с цялата условност при използването на тези работни термини като добавя един пример от Аристотел, който казва, че познава две **форми на държавен живот**: *по етноси* и *по полиси*, като в първите има цар/владетел и подвластни нему поданици, а в полисите има свободни граждани, които се самоуправляват. Тази идея се развива и в Ново време от цитираните от доц. дн К. Паев мислители, които говорят за монархически и републикански държави.

Ясни са и следващите **приносни** изводи: „Народът става личност именно чрез своята държавна организация, т.е. чрез факта, че е конституиран в държава. Както държавата не може да бъде личност вън от народа, така и народът няма личност освен във и чрез държавата...” и следващият: „Както територията, така и населението в държавата има двойка функция. От една страна, то е елемент на държавния съюз, спада към държавата като субект на държавната власт. От друга страна, населението може да бъде квалифицирано и като обект на държавната дейност.” (95 с.). Сред важните черти на *населението* са добавят: *демографска характеристика*, която влияе на стопанството, управлението и устройството на държавата; *народностен и религиозен състав*, като той определя *еднонационални, многонационални и мултикултурни държави*.

В. Държавната власт... „се характеризира като **върховна власт** в

рамките на държавната територия.” (97 с.). И по-нататък:”...Суверенитетът е върховен, защото той изразява най-висшата власт в държавата, над която и до която няма друга равностойна власт. Суверенитетът е самопроизведен... Суверенитетът е неограничен... Суверенитетът е независим... неотговорен... постоянен (вечен)...” (100-101 с.). Това е несъмнен обобщителен **приносен** извод.

Част II. **ИСТОРИЧЕСКО ВЪЗНИКВАНЕ И РАЗВИТИЕ НА ДЪРЖАВАТА** се състои от четири параграфа (10-13, вкл.)

§ 10. Модерните теории за възникването на държавата е изцяло **приносен** с това, че за пръв път в българската историография са събрани и добре представени модерните теории за историческото възникване на държавата. Те са изложени критично, като ще подчертая историческото виждане, че: „Не можем да бъдем сигурни, че процесите, свързани с появата на държавата в ранните епохи и в по-късно време, протичат по аналогичен начин” (108 с.).

Поздравявам К. Паев с поставения въпрос за появата на държавата и писмеността (123 с.). Защото Праисторията (додържавен период) свършва, а Старата история (раннокласови държави) започва там и тогава, където и когато се появят **писмени извори**.

§ 11. Преддържавни политически обединения интерпретира разбирането на термина *чифдъм* и свързаната с него роля на *шефа*, *вожда*... при организацията и ръководенето на обществото, наричано от автора *водаческо обединение*. „...водаческото обединение се намира на границата между държавата... и „естествената” държава” (128 с.).

Без да отричам осведомеността на К. Паев ще кажа, че от историческа гледна точка такава *граница* не съществува, защото е изкуствен конструкт. Щом обединението е *политическо*, то означава, че е различно от родово-общинните отношения и е *държавно (раннокласово)*, а *преддържавността на политическото обединение* е удобна за

анторополози, културолози..., които неправомерно търсят унификация между древни и късни *водачески обединения*.

В Старата история началото на **раннокласовата държава** се свързва с *чифдъма*, който е община или съюз на няколко общини, оглавяван от предводител-цар-жрец-администратор. В *чифдъма* се развиват основните стопански отрасли: земеделие, животновъдство, занаяти и търговия. Въз основа на тези отрасли в него се натрупват излишъци, които са съхраняват в храма, с които се разпорежда предводителят като владетел. Ползват се и ранни писмена. Това се случва с *чифдъмите* в Египет (номовете – *сепати*) векове преди обединението, в Месопотамия (патесиатите – *ки*) също преди създаването на Шумерското царство, наблюдава се в Минойския Крит и Микенска/Ахейска Гърция ... Така и протополисът в Елада, оглавяван от цар, е *чифдъм*, който ще се развие в новото явление *полис*...

§ 12. Номадската държава интерпретира този тип политически обединения като преддържавни общности. Разгледани са различните и противоречиви мнения по въпроса. Реалистично се отчита, че номадските характеристики на едно общество в Древността и Средновековието се определят от природните условия, при които живее то – степи и полустепи, където пасищното животновъдство е основният отрасъл, поради което именно заради изхранването на животните се налага начин на живот, свързан с придвижването. Номадите стават агресивни когато природните условия се влошат и им налагат да се разширяват териториално или да завладяват уседнали общества. Изграждането на империи е връх в развитието на тези формации, които са недълготрайни и след изчезването им номадите приемат културата на завладените уседнали общности.

Тук има видимо противоречие – от една страна номадските държави са преддържавни образувания, а от друга – те изграждат дори и империи, които несъмнено са държавни образувания. **Костадин Паев добросъвестно представя различните виждания по този въпрос.**

§ 13. Историческа типология на държавата. Авторът избира една от немалко съществуващите типологии на държавата, определящи нейната хронология в развитие: *харизматична (архаична), традиционна (I. урбанистична, II. империя, III. феодална държава), рационална*. Първите две са характерни за Древността и Средновековието, третата за Новото и Най-ново време.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ. Тук К. Паев отново изразява компетентно своето виждане: „Държавата е социална общност, но не каква да е, а политически организирана общност, за разлика от семейството и трудовия колектив. В една държава обществото неизбежно е разделено на управляващи и управлявани, а отношенията помежду им се основават на властта и господството. Управляващите обаче се нуждаят от икономическата подкрепа на управляваните, които им осигуряват средствата за тяхната издръжка. ... Господството трябва да получи някакво оправдание. Във времето то се легитимира посредством различни източници – от боговете и традицията до социалния контракт и човешкия разум. За оправдаване на господството се създават и различните идеологии.” (197 с.). Отлично казано и безспорен авторов **принос**. И още: „Да се каже точно кога се появяват първите държави, едва ли някога ще е възможно..., защото сведенията ... са твърде оскъдни, и..., защото това е бавен и продължителен процес, а не еднократен акт, чието начало не може да бъде фиксирано.+ (198 с.). Подчертавам последните два **приносни** реда, които демонстрират зрялото историческо мислене на автора. К. Паев завършва паметно с думите:...”засега държавата остава без алтернатива, а идеята за нейното изчезване – една утопия.” (201 с.).

ПРИЛОЖЕНИЕ – ОПРЕДЕЛЕНИЯ ЗА ДЪРЖАВАТА илюстрира разсъжденията на автора върху проблемите на държавата от Древността до Модерната епоха. Нито едно от тези определения не е невярно. Всички те характеризират социалния организъм - държава.

ЛИТЕРАТУРА съдържа над 140 заглавия специализирана историография, от които над 80 – на кирилица и към 60 – на латиница. Тя е достатъчно представителна и изчерпателна.

III. Най-важните приноси в хабилитацията за професура на автора са посочени в текста на рецензията – те са около 15.

Приносни стъпки за развитието и достигането на тези приноси са направени в публикации на К. Паев след доцентурата през 2005 г. като №№ 5 – 19 и 21 – 24. Особено **полезни и пореди това приноси**, са и издадените **уникални** с тематиката си университетски учебник и учебно пособие (№№ 26-27). Като **ценен принос** ще посоча още и преводите с коментар на исторически извори, които издава Костадин Паев, въпреки неотчитаемостта на тази изключително професионална и високо научна дейност (№№ 28 –30).

IV.Критични бележки и препоръки на практика няма.

V.Заключение. Посочените многобройни приноси ми дават основание да дам **ПОЛОЖИТЕЛНА ОЦЕНКА** за присъждането на академичната длъжност **ПРОФЕСОР**, в професионално направление 2.2 История и археология, по научната специалност **История на държавата и правото** (История на българската държава и право и Обща история на държавата и правото) на **доц. дн Костадин Паев.**

Дата: 01.09.2020 г.

Рецензент:

Проф. дн Калин Порожанов

REVIEW

of the submitted works for participation in the competition for the academic position PROFESSOR, in professional field (PF) 2.2 History and archeology, in the scientific specialty **History of the state and law** (History of the Bulgarian state and law and General history of the state and law), announced by *Neofit Rilski SWU* in SG, issue. 42 / 12.05.2020

Reviewer: **Prof. DSc Kalin Porozhanov** – SWU

Candidate: **Assoc. Prof. DSc Kostadin Paev** from SWU is the only candidate.

I. Brief biographical data about the candidate. **Kostadin Paev** graduated in *History* at the University of Veliko Tarnovo in 1989. Since 1995 he has been an Assistant in the Methodology of Teaching History at SWU, the following 1996 he became a Senior Assistant, and in 1997 – Chief assistant. In 2001 he defended his dissertation on Methodology of teaching history and received the educational and scientific degree of **Doctor** (PhD). In 2005 he was elected **Associate Professor** and lecturer in History of the Bulgarian State and Law at SWU. In 2018 he defended his doctorate in Institute for Historical Research at the Bulgarian Academy of Sciences and received the scientific degree of **Doctor of Science** (DSc).

II. Characteristics of the scientific and scientific-applied production of the candidate. The candidate for *Professor* presents the following scientific production: 1 monograph (№ 1), which is his habilitation work for *Professor*; 1 book, which is the publication of the text of DSc dissertation (№ 2); 1 article, in an edition that is indexed and referenced in the Web of Science (№ 3); 21

articles and reports, in unreferred editions (№ 4-24); 1 study – in an unreferred magazine (№ 25); 4 translations of historical sources (№ 26-29); 1 university textbook (№ 30) and 1 university handbook (№ 31).

The academic activity of Assoc. Prof. DSc K. Paev covers and exceeds the requirements of NACID for applying for a *Professor*.

The Habilitation work of Assoc. Prof. DSc K. Paev for *Professor* in the scientific specialty **History of the state and law** (History of the Bulgarian state and law and General history of the state and law), in PF 2.2 History and Archeology is entitled *The State from Antiquity to the Modern Age. Questions of Theory and History*. Second supplemented edition. Paradigma. Sofia, 2020, 219 pp. The paper consists: **Preface** (pp. 7-10); **Introduction** (pp.11-14); two chapters: **I. Theoretical questions of the state** with paragraphs from № 1 to № 9, incl. (pp. 15-106), **II. Historical origin and development of the state** with paragraphs from № 10 to № 13 incl. (pp. 107-196); **Conclusion** (pp. 197-202); **Appendix - definitions of the state** (pp. 203-210); **Literature** (pp. 211-219).

The Preface argues the object of study – the state from Antiquity to the Present day, but not only from a legal point of view, which is the usual approach, but also from a historical one. This is almost never done in historiography, and in most cases this issue is indirectly and related to the theory of history, and not to history itself. Thus, the author-historian, who also deals with legal aspects of the state, approaches in a complex and interdisciplinary manner, as a result of which a method is applied, leading to new definitely fruitful decisions.

The multifaceted study of the state (instead of an introduction) considers the **main constituent elements of the state** – *territory, population and power*. It is clear that in the interpretation of these elements it is necessary to use the data of other sciences such as geography, demography, political science, sociology, philosophy, law and history. In this situation, a complex interdisciplinary approach is mandatory, which presents the state in many ways.

Part I. **THEORETICAL QUESTIONS OF THE STATE.**

§ 1. The state as a social community shows that the relations between the members of the social community *state* are connected with the concepts of *power* and *domination*. Max Weber's research is basic here. His achievements are further developed by other authors, incl. and Bulgarian. Thus: "The state is a social community, but completely different from the community of the clan or tribe: the latter result from the spontaneous association of individuals, while the state is formed as a result of conscious actions of community members, it is a product of human intellect and not given as a natural phenomenon ... it is a cultural phenomenon, a phenomenon of human civilization. The realization of the idea of the state is a process in which a will ... acquires new significance and new authority, becomes the will of the state ..." (p. 24). I emphasize this **contribution**, which connects the realization of the state as a process with civilization, because from a historical point of view in Antiquity (and not only!) There is **no state without civilization and vice versa**.

§ 2. The political essence of the state considers the social community state as a politically organized community, to which the concepts of *power*, *domination* and *politics* are applied. K. Paev began the analysis of the term *politics* with Aristotle, who introduced it into active use in the 4th century BC to Present the Hellenic world from the *poleis* consisting of free equal citizens. This understanding of the term *politics* is at the heart of modernity.

"The first step towards the creation of a new type of power is the transformation of man into a member of a new community, invented and invented by himself ... a political community in which a new type of social connection operates - the political connection. Man is given a new quality - a citizen or a citizen - connected with others through a system of interactions based on common rights and obligations ... In this capacity a person is a member of political society ... In this way the political power is established, the power of the whole over its part, the power of the center over the periphery, the power of

society over the individual citizen..."(27 p.). This is a K. Paev,s **contribution** about understanding the *political* in the state.

§ 3. **Economic foundations of the state** is informative. It begins with *A) Typology of the state according to socio-economic relations*, where the traditional notions of *slave, feudal, capitalist and socialist* economies are considered and ends with *B) Other characteristics of the state according to the type of production and level of economic development: industrial and agricultural* states. Or what the World Bank uses *underdeveloped, underdeveloped, highly underdeveloped, highly developed* states.

§ 4. **The state as a legal category.** "Considering the state as a legal entity is related to the fact that the state union has its own interests and goals, different from the interests of its citizens. The state is a legal entity because it is the holder of rights corresponding to the common national interest, as individual interests contradict each other and cannot be summed up" (47 p.). This **contribution** has its value in the general analysis of the issue, as the author objectively determines that the legal category of state performs law-making, executive-administrative, human rights, control functions.

§ 5. **The state, religions and ideologies.** "The roots of the connection between the state and religion can be traced in two directions: first, from the idea of legitimizing power, and second, from the ruling charisma." (51 p.). In this author's view there is a **contribution** moment connected with the beginning of the state-religion relations. "Religions ... are, in fact, a kind of ideology... In the modern age, ideologies have replaced the religious doctrines of the Middle Ages." (56-57 pp.) And also "As a theoretical concept, ideology is called to uphold justice in society ... Natural factors ... are insufficient to explain the development of the state, without taking into account the role of ideological values ... "(57 p.). These short passages outline the author's **contribution**.

§ 6. **Definitions of the state.** The author gives definitions of a state from Cicero to Lyubomir Vladikin, but does not say what he thinks about it.

§ 7. The name "state" informatively mentions the terms *polis* (in Greece), *civitas*, *respublica* and *imperium* (in Rome), to reach Machiavelli, who in the 16th century introduced uses in modern times state and its derivatives. K. Paev **contributed** with the use of the term *state* in the Bulgarian language and law, as he is based on the reading and interpretation of the sources documents from Bulgarian Middle Ages.

§ 8. **Classical theories of the state** is informative and is placed in the text for greater completeness. Novelty, parades, which is also the author's **contribution to the legitimation of the state through the history**.

§ 9. **Constituent (constitutive) elements of the state** are *territory*, *population*, *state power*.

A. State territory. "The definition of the territory allows a new political identification of the individual – In addition to his name..., he is already a resident of the settlement and a citizen of the state. Having a permanent territory allows the state power to control the actions and behavior of the population, as well as to regulate relations within the state and with other states." (84-85 pp.). This conclusion gives a **contributing** characteristic of this element of the state. Here the term citizen can be supplemented and clarified better than the term citizen. It is **contribution** that the author includes the *geographical characteristics of the territory*, as it determines the economy and indirectly affects the organization, structure, culture of the state.

B. Population of the state. "The formation of the state leads to a change in the social characteristics of its population – the category of **nationality** appears. The main thing that distinguishes **nationality** from **ethnicity** is precisely the state, which imposes limited territory and the exercise of supreme power. The distinction between **nationality** and **nation** appeared later, in the age of bourgeois revolutions." (90 p.). This generally accepted characteristic situates in time the evolutionary development of the population: *ethnicity*, *nationality*, *nation*. I will accept this, with all the conventionality in the use of

these working terms, adding an example from Aristotle, who says that he knows **two forms of state life: by ethnicity** and **by polis**, in the *ethnicity* there is a king/ruler and his subjects, and there are free self-governing citizens in the *polis*. This idea was also developed in modern times by the thinkers quoted by K. Paev, who spoke of *monarchical* and *republican* states.

The following **contributions** are clear: “The people become a person precisely through their state organization, i.e. by the fact that it is constituted in a state. Just as the state cannot be a person outside the people, so the people have no person except in and through the state...”and the following: “Both the territory and the population of the state have a dual function. On the one hand, it is an element of the state union, it belongs to the state as a subject of state power. On the other hand, the population can also be qualified as an object of state activity.” (95 p.). Among the important features of *the population* are added: *demographic characteristics (number and density)*, which affects the economy, governance and structure of the state; *ethnic* and *religious composition*, as it defines *mono-ethnic, multinational and multicultural* states.

C. State power ... "is characterized as the **supreme power** within the state territory" (97 p.). And further: “...Sovereignty is supreme because it expresses the highest power in the state, over which and up to which there is no other equal power. Sovereignty is self-derived... Sovereignty is unlimited... Sovereignty is independent... irresponsible... permanent (eternal)... ”(100-101 pp.). This is an undoubted summary **contribution**.

Part II. **HISTORICAL ORIGIN AND DEVELOPMENT OF THE STATE** consists of four paragraphs (10-13, incl.)

§ 10. **The modern theories about the origin of the state** is entirely **contributed** by the fact that for the first time in Bulgarian historiography the modern theories about the historical origin of the state are collected and well presented. They are criticized, and I will emphasize the historical view that: "We cannot be sure that the processes associated with the emergence of the state in

the early epochs and in later times proceed in a similar way" (108 p.).

I congratulate K. Paev on the question of the emergence of the state and writing (123 p.). Because Prehistory (pre-state period) ends, and Ancient History (early class states) begins where and when **written sources** appear.

§ 11. **Pre-state political associations** interpret the understanding of the term *chiefdom* and the related role of the *boss, leader...* in the organization and management of the society, called by the author „leadership association”. „...the leadership association is located on the border between the state and the "natural" state "(128 p.).

Without denying the awareness of K. Paev, I will say that from a historical point of view such a *border* does not exist because it is an artificial construct. If the union is *political*, it means that it is different from the clan-municipal relations and is *state (early class state)*, and the *pre-statehood of the political union* is convenient for anthropologists, culturologists... who illegally seek unification between ancient and late *leadership associations*.

In Ancient history, the beginning of the **early class state** is associated with the *chiefdom*, which is a municipality or union of several municipalities, headed by a leader-priest-administrator. The main economic branches develop in the *chiefdom's* farm: agriculture, animal husbandry, crafts and trade. On the basis of these branches, surpluses accumulate in it, which are stored in the temple, which are managed by the leader as ruler. Early writing is also used. This happened with the *chiefdoms* in Egypt (nomes – *sepats*) before the unification, in Mesopotamia (patesiates – *ki*) before the establishment of the Sumerian kingdom, in Minoan Crete and Mycenaean /Achaean Greece ... Thus, the *protopolis* of Greece, headed by a king, is a *chiefdom* that will develop into the new phenomenon *polis*...

§ 12. **The nomadic state** interprets this type of political associations as pre-state communities. The different and contradictory opinions on the issue are considered. It is realistically reported that the nomadic characteristics of a

society in Antiquity and the Middle Ages are determined by the natural conditions in which it lives – steppes and semi-steppes, where grazing livestock is the main economic craft, which is why feeding animals requires a nomadic lifestyle. They become aggressive when natural conditions deteriorate and force them to expand territorially or to conquer settled societies. The building of empires is the peak in the development of these formations, which are short-lived and after their disappearance the nomads adopt the culture of the conquered settled communities.

There is a visible contradiction here – on the one hand, nomadic states are pre-state formations, and on the other – they even build empires, which are undoubtedly state entities. Kostadin Paev conscientiously presents the different views on this issue.

§ 13. Historical typology of the state. The author chooses one of the many existing typologies of the state, determining its chronology in development: *charismatic (archaic)*, *traditional* (I. *urbanistic*, II. *empire*, III. *Feudal state*), *rational*. The first two are characteristic of Antiquity and the Middle Ages, the third of the New and Modern times.

CONCLUSION. Here K. Paev again competently expresses his vision: “The state is a social community, but not anything, but a politically organized community, unlike the family and the labor collective. In a state, society is inevitably divided into rulers and ruled, and the relationship between them is based on power and domination. However, those in power need the economic support of those in power, who provide them with the means to support themselves... Dominance must receive some justification. Over time, it is legitimized through various sources – from the gods and tradition to the social contract and human reason. Various ideologies are being created to justify domination.” (197 p.). Excellently said and the author's undisputed **contribution**. He added: "To say exactly when the first states appeared will hardly ever be possible... because the information... is too scarce, and... because

it is a slow and lengthy process, not a one-off act. , whose beginning cannot be fixed.” (198 p.). I emphasize the last two lines of **contribution**, which demonstrate the historical thinking of the author. K. Paev concludes memorable with the words: .. "for now the state remains without an alternative, and the idea of its disappearance – a utopia." (201 p.).

APPENDIX – DEFINITIONS OF THE STATE illustrates the author's reflections on the problems of the state from Antiquity to the Modern Age. None of these definitions are incorrect. All of them characterize the social organism – the state.

LITERATURE contains over 140 titles of specialized historiography, of which over 80 – in Cyrillic and 60 – in Latin. It is sufficiently representative and comprehensive.

III. The most important contributions in the habilitation for the author's professorship are indicated in the text of the review – they are about 15.

Contributing steps for the development and achievement of these **contributions** were made in publications of K. Paev after the Associate Professor in 2005 (№№ 5 - 19 and 21 – 24).

Particularly **useful and therefore contributing** are the unique university textbook and university aids-handbook (№№ 26-27).

As a valuable **contribution** I will also point out the translations with commentary of historical sources published by Kostadin Paev, despite the unreadability of this extremely professional and highly scientific activity (№№ 28-30).

IV. Critical remarks and recommendations into practice none.

V. Conclusion. Regardless of the remarks, the numerous contributions

give me a reason to give a **POSITIVE EVALUATION for the award of the academic position PROFESSOR**, in the professional field 2.2 History and Archeology, in the specialty **History of State and Law** (History of Bulgarian State and Law and General History of State and Law) of **Assoc. Prof. DSc Kostadin Paev**.

01.09.2020 г.

Reviewer:

Prof. DSc Kalin Porozhanov